

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Josef Kounovský

Profesor Bedřich Procházka sedmdesátníkem

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 55 (1926), No. 1, 1,1a,2--10

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/121064>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1926

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Profesor Bedřich Procházka sedmdesátníkem.

Napsal dr. Jos. Kounovský.

Málo vědeckých školských pracovníků chápe své povinnosti tak svědomitě jako profesor Bedřich Procházka, který svěží na těle i na duchu dožil se svých sedmdesátin. Nejen že nedopřával si ani dne oddechu mezi studijním rokem, ale ani o hlavních prázdninách nepouštěl ústavu deskriptivní geometrie jako příkladně pilný jeho ředitel. A tak i letos, kdy vyvrcholil svou činnost jako řádný profesor a správce ústavu deskriptivní geometrie na vysoké škole strojního a elektrotechnického inženýrství českého vysokého učení technického v Praze, pracoval nepřetržitě pilně, takže ani významný životní mezník sedmdesátých narozenin nebyl pro něho chvílí, ve které by se zastavil, aby shlédl bohatou žeň celé své životní práce; a v této své činnosti vědecké, úřední i akademické přijal ve své pracovně naše blahopřání s milým klidem a s úsměvem ve tváři.

Profesor Bedřich Procházka narodil se dne 4. července 1855 v Rakovnici jako syn učitele na tamní hlavní škole. Ve svém rodišti absolvoval na starobylé reálce studium středoškolské a podrobil se maturitní zkoušce; vrátil se sem ještě o prázdninách jako posluchač král. českého polytechnického ústavu v Praze; po otcově smrti přestěhoval se Procházka se svou matkou trvale do Prahy. Studoval s výborným prospěchem od roku 1872 po tři léta v odboru pro stavitelství vodní a silniční, takže se mu dostalo opětovného pochvalného uznání za výtečný prospěch; jest zajímavo, že mezi několika jen vyznamenanými posluchači objevují se vedle Procházky také jména matematiků Libického, Machovce, Ot. Jandečky a Hübnera. V roce 1875—76 studoval Procházka na německém polytechnickém ústavě v Praze, patrně proto, aby rozšířil své vědomosti z matematiky a deskriptivní geometrie, jimž se rozhodl věnovati se, také vyslechnutím přednášek profesorů této techniky.

Od 1. listopadu 1876 stal se Procházka asistentem při stolici deskriptivní geometrie na české vysoké škole technické, v rektorském roce potomního svého tchána prof. dra techn. Fr. Štolby. Od té doby zůstal v trvalém spojení s vysokou školou, takže vstupuje letos do padesátého roku své vysokoškolské činnosti v roce, na který připadá stoleté výročí narozenin prvního jeho šéfa prof. dr. techn. Fr. Tilšra (nar. 12. července 1825), jehož vliv dal v jistém

Prof. BEDŘICH PROCHÁZKA.

smyslu směr a ráz vědecké činnosti našeho jubilanta. Starším druhem v úřadě byl Procházka v tu dobu prof. Ant. Sucharda. Jako asistent připravoval se k státní profesorské zkoušce z matematiky a deskriptivní geometrie pro vyšší reálky a podrobil se jí v roce 1879. Asistentem vysoké školy zůstal po 7 let do r. 1883, mezitím v posledních dvou letech byl výpomocným učitelem v několika týd. hodinách na českém reálném a vyšším gymnasiu ve Spálené ul. (nyní v ul. Křemencové). Od roku 1879—80 zastupoval na technice v přednáškách prof. Tilšra a to ještě až do r. 1885, dvě léta po odchodu na první českou reálku v Ječné ul., kde poprvé v úřadě sešel se prof. Procházka s příštím intimním svým druhem, prof. dr. Vinc. Jarolímkem. V roce 1884 potvrzen byl jako soukromý docent geometriálního osvětlení na české vysoké škole technické. Habilitaci svou rozšířil později v roce 1895 na geometrii kinematickou. Již z těchto oborů veniae legendi jest patrný vliv hlavních děl Tilšrových na vědeckou činnost Procházkovu; obíral se v tu dobu hlavně teorií osvětlování křivých ploch a geometrií kinematickou a práce jeho v době rozšíření habilitace byly tak četné, že jistě opravňovaly prof. Procházkou k získání docentury pro celý obor geometrie deskriptivní. Rok 1887 označuji jako málo příznivý pro mladého docenta; nenašlo se proň na české reálce a vůbec v Praze již suplentury a docent Procházka opouští Prahu a v charakteru suplenta působí po čtyři další roky na reál. a vyšším gymnasiu v Chrudimi. To byla ovšem pro prof. Procházkou značná překážka v další jeho vědecké dráze. V tu dobu věnoval se studiu fyziky a nabyt z ní aprobace pro vyšší školy střední v r. 1890. Teprve v 36 letech se stává Procházka skutečným učitelem reálky v Pardubicích a po dvou letech r. 1893 jest jmenován profesorem české reálky v Karlíně, kde se setkává s ředitelem ústavu Jarolímkem podruhé. Za měsíc po svém návratu do Prahy povolán byl docent Procházka opět za suplenta a zástupce prof. Tilšra na české vysoké škole technické a byl jím po tři roky až do r. 1896, kdy nástupcem Tilšrovým jmenován byl profesor K. Pelz. Roku 1896—97 působil prof. Procházka na reálce v Karlíně a přednášel jako soukromý docent na technice; v tom roce byl jsem jeho žákem a vyslechl jsem zajímavé přednášky o geometriálním osvětlení. Dokladem svědomitosti páně profesorovy jest, že k prospěchové zkoušce pozval mne do svého bytu a zkoušel písemně i ústně; také vyžádal si složitější rys, podrobně provedený, dříve než vydal mi prospěchové vysvědčení z mimořádného předmětu. V roce 1897 odchází podruhé z Prahy, byv zvolen obecním zástupitelstvem ředitelem nově založené reálky v Náchodě, kterou zřídil a spravoval po 7 let do roku 1904.

Na střední škole byl profesor Procházka učitelem horlivým a pilným, k žákům svým laskavým a shovívavým, takže zachoval si u nich dobrou vzpomínku. Také jako ředitel reálky náhodské působil s neúnávnou horlivostí, jsa vydatně podporován profesorským sborem, o jehož výběr obezřetně pečoval, a obětavými zástupci

města Náchoda, kteří uznávajíc nezbytnou potřebu střední školy pro obec a obyvatelstvo, nelitovali hmotných obětí na její vypravení. Díky všestranné této péči mohl ředitel Procházka již po čtyřech letech slušného provisoria přestěhovat svůj ústav, který se stal jeho chloubou, do nádherné nové budovy, v níž I. třída vyššího oddělení nově zřízené školy reálné vešla v život právě po 50 letech, kdy byla otevřena I. třída tehdejší podreálky, jejímž zakladatelem a ředitelem byl místní děkan Josef Regner, známý páter Havlovický z Jiráskovy kroniky »U nás«. Zajímavou jest čísti dějiny náchodského ústavu ve výročních jeho zprávách z doby Procházka ředitelování, do nichž přispěl první ředitel i články odbornými. Procházka věnoval se plně potřebám svých svěřenců. I jejich sociálních poměrů nezanedbával, o čemž svědčí okolnost, že hned v prvním roce trvání ústavu zřídil spolek ku podpoře chudých studujících; prvním předsedou spolku byl známý lidumil továrník Josef Bartoň, tehdejší radní a pozdější purkmistr města Náchoda, na jehož podnět byla náchodská reálka založena. Purkmistr Bartoň odevzdal řediteli a sboru profesorskému novou budovu a ředitel Procházka přijal od něho klíče slovy Jiráskovými: »Květ citu, světlo rozumu, ó školo! pěstuj a zasaď kořen povah rozhodných«, kteráž zdobí krásný školní stánek. O vlasteneckém založení Procházkově svědčí slova jeho slavnostní řeči, jimiž obrací se k milým kolegům, děkuje jim za vydatnou pomoc: »Třeba nám pracovati, abychom přivedli svěřenou nám mládež k jejímu cíli nejen ve smyslu hmotném, nýbrž také k mravní zdatnosti a pravému vlasteneckému uvědomění, ke slávě jména českého doma i v cizině.« A dále: »Na prahu tohoto školního paláce slibujeme, že chceme vždy ze všech sil svých o to se zasaditi, aby náchodská reálka jako maják duševního světla široko daleko do okolních dědin zářila, aby jako mocná bašta našeho národa šťastně odolala stále rostoucímu příboji národa cizího nás v národním bytí ohrožujícího dle druhého hesla téhož spisovatele: »U zemské brány bdělou stráží buď českého ducha.« A šťastně dožil se ředitel prof. Procházka vyplnění tohoto tak krásně projeveného přání. K dobytí svobody vanoucí po dnešní naší samostatné vlasti přispělo jistě hojnou měrou naše střední školství.

Dne 4. října 1904 opustil ředitel Bed. Procházka náchodskou reálku, byv jmenován řádným profesorem deskriptivní geometrie na české vysoké škole technické v Brně po prof. dr. Sobotkovi, který byl povolán za profesora matematiky na českou universitu. Tak splnila se Procházkova tužba po vysokoškolské profesuře. Jeho zásluhy o náchodskou reálku vystihl správe reálky prof. O. Mentberger v kronice ústavu řka, že za jeho svědomitého a obezřetného vedení ústav velmi utěšeně prospíval, a jestliže dnes patří mezi ústavy zdárně působící a vzkvétající, dlužno hlavní zásluhu o to přičísti jeho prvnímu řediteli; jeho jmenování profesorem vysoké školy technické v Brně jest zároveň vyznamenáním pro zdejší ústav.

Jistě lichotivě uznání Procházkovy činnosti ředitelské bezprostředním pozorovatelem a nástupcem v úřadě.

V Brně sešel se prof. Procházka potřetí v úřadě s prof. Jarolímkem, který jako zemský školní inspektor suploval po Sobotkovu odchodu několik měsíců opuštěnou stolicí deskriptivní geometrie, jež byla mu sborem nabízena a které nepřijal. Ku přání profesorského sboru působením nově jmenovaného prof. Procházky habilitoval se Jarolínek v r. 1905 pro synthetickou geometrii v prostoru, i působili oba vědci a zkušení školní praktikové po dva roky společně na technice v Brně. Prof. Jarolínek odešel r. 1906 na techniku pražskou a prof. Procházka vešel zde s ním počtvrté a trvale v úzký přátelský poměr, byv jmenován roku 1908 po odchodu Pelzově řádným profesorem české vysoké školy technické v Praze.

Roku 1907/8 byl zvolen prof. Procházka děkanem odboru strojního inženýrství na technice v Brně. Také účastnil se v Brně dobudování odboru Jednoty českých matematiků a fyziků, v jejímž výboru zasedal již jako suplent první české reálky pražské.

Na českém vysokém učení technickém v Praze rozvinul a uplatnil prof. Procházka v plné mužné síle bohaté své schopnosti odborné, pedagogické i organizační. Hned na stud. rok 1909/10 byl zvolen rektorem vysokého učení, r. 1910/11 byl jeho prorektorem, v roce 1913/14 zastával úřad děkanský odboru strojního inženýrství a v roce 1916/17 oddělení obecného. Profesor Procházka náležel vždy mezi nejpřednější a všeobecně vážené členy sboru tohoto vysokého učení; o tom svědčí i okolnost, že po dobu sedmi roků v létech 1913/14—1919/20 byl předsedou stavební komise pro vybudování novostaveb českého vysokého učení technického v Praze.

Hned v prvním roce společné své akademické činnosti v Praze vydali profesori Procházka a Jarolínek významný spis o deskriptivní geometrii, o němž napsal profesor dr. Sobotka v životopise Jarolímkově: »Po příkladu některých autorů jinojazyčných, kteří v novější době podjali se úkolu vydávati učebnice deskriptivní geometrie k účelům studia vysokoškolského, zvláště pro potřeby vysokých škol technických, zpracovali zástupci deskriptivní geometrie na české vysoké škole technické v Praze, prof. V. Jarolínek a B. Procházka, v prvé řadě pro potřeby svých posluchačů, látku tvořící předmět jejich přednášek. Tím, že autoři předpokládají základy této vědy, jakož i konstruktivní geometrie vůbec, pokud se vykládají na střední škole, za známé, podařilo se jim v knize poměrně nepřilíš velkého rozsahu vyložití na základě metod snadno přístupných, jasně podaných, při tom přesně vědeckých, velkou bohatost látky vhodné přizpůsobené účelům a zájmům studia technického, při čemž přihlíželi místy i k vlastním pracím původním. Při tom pojali též geometrii projektivní a kinematickou, pokud znalost těchto odvětví se jim jeví býti k účelům, vytčeným prospěšnou, do knihy této, již lze rovnocenně přiřaditi k obdobným spisům jinojazyčným.«
Ze prof. Procházkoví připadl hlavně úkol zpracovati v tomto zá-

služném spise teorii geometrálného osvětlení a kinematické geometrie, jest na snadě. Geometrie polohy převzata ze samostatného díla Jarolímkova. Kniha stala se hledanou příručkou posluchačům vysokých škol technických, i dočkala se třetího vydání, na jehož korektuře pracoval prof. Jarolímek ještě den před svou smrtí, takže téměř do posledního dechu byl Procházce druhem ve vědecké práci.

Vedle deskriptivní geometrie pro posluchače strojního inženýrství přednášel prof. Procházka až do svého odchodu na odpočinek v letním semestru »Geometrii projektivní« (dříve geometrii polohy) a »Vybrané stati z deskriptivní geometrie«; tuto přednášku konal na zvláštním kursu pořádaném pro posluchače v deskriptivní geometrii pokročilé, zejména pro kandidáty středoškolské profesury, jehož byl správcem. Již od roku 1908 byl Procházka zkušebním komisařem pro deskriptivní geometrii při vědecké zkušební komisi pro střední školy. Znal tedy dobře potřeby kandidátů a pečoval o to, aby měli snadno přístupnou odbornou literaturu. I vydal v letech 1912—1918 s obdivuhodnou vytrvalostí šestidílný spis »Vybrané statě z deskriptivní geometrie«, v němž podrobně probírá četné oddíly konstruktivní geometrie, všimaje si při tom literatury nejen cizí, ale hlavně domácí a věnuje pozornost pracím předních našich geometrů Tilšra, Šolína, bratří Weyrů, Pelze, Sobotky, Jarolímkova, Suchardy, Pelíška, Kadeřávka, Jeřábka, Machovce, Strnada a j. Prof. Procházka uvádí v předmluvách, že spis nečiní nároku býti dílem systematicky přesně uspořádaným, nýbrž jen volným sdružením různých oddílů deskriptivní geometrie. Ale ty oddíly, které probírá, studuje Procházka s podrobností a důkladností sobě vlastní. Výběr jest tak uspořádán, aby i praktičtí inženýři měli ze spisu užitek, v intencích České matice technické, která se podjala obětavě nákladu tohoto obšírného spisu o 900 stranách. Škoda, že technické překážky (náklad na sazbu, tisk, papír, obrazce) další vydávání zastavily; prof. Procházka jest připraven na pokračování v této své obrovské publikační činnosti.

Jest přirozeno, že ve »Vybraných statích«, stěžejním svém literárním díle, vrací se prof. Procházka k četným problémům, jimiž obíral se v mnohých svých samostatných pojednáních, jichž jest přes 50 na počet, probírá je znovu, doplňuje a aplikuje. Názvy jednotlivých statí v následujícím úplném seznamu jeho literární tvorby, sestaveném podle časopisů a publikací, v nichž byly Procházkovy práce uveřejněny, dobře osvětlí bohatost celého materiálu tam obsaženého.

A. Spisy samostatné:

1. Deskriptivní geometrie pro vysoké školy technické. Vydáno společně s prof. V. Jarolímkem nákladem České Matice technické. XI + 392 stran s 564 vyobrazeními v textu. Praha 1909.
2. II. vydání téhož spisu vyšlo r. 1919 nezměněné, ač bylo přichystáno vydání přepracované a doplněné statěmi z technické praxe.

3. III. nezměněné vydání z r. 1922 obsahuje v předmluvě píetně psaný stručný životopis Jarolímkův od prof. B. Procházky.
4. Doplnky ke spisu deskriptivní geometrie pro vysoké školy technické. Vydáno společně s prof. V. Jarolímkem. S 58 vyobr. v textu. Praha 1923.
Vybrané statě z deskriptivní geometrie, Nákladem České Matice technické. Praha 1912—1918.
5. I. svazek z r. 1912 obsahuje oddíly: 1. Axonometrie orthogonální: a) část teoretická a b) část konstruktivní. 2. Axonometrie klino-
gonální: a) část teoretická a b) část konstruktivní. 3. Sestrojení os plochy druhého stupně. 4. Vzájemné proniky ploch 2. stupně. 5. Plochy obalové rozvinutelné dvou ploch 2. stupně. 6. Obrysy ploch 2. stupně.
6. II. svazek z r. 1913 obsahuje oddíly: 7. Axonometrie centrální. 8. Centrální osvětlení. 9. Sestrojení proniku dvou ploch 2. stupně. 10. Křivky prostorové.
7. III. svazek z r. 1915 obsahuje oddíl: 11. Teorie ozubených kol.
8. IV. svazek z r. 1916 obsahuje oddíl: 12. Užití geometrie kinematičké v geometrii rovinné a v geometrii deskriptivní. Část prvá.
9. V. svazek z r. 1917 obsahuje oddíl: 13. O plochách translačních.
10. VI. svazek z r. 1918 obsahuje oddíl: 14. Užití geometrie kinematičké v geometrii rovinné a v geometrii deskriptivní (část druhá).

B. Jednotlivé vědecké články:

a) V Rozpravách II. třídy České Akademie věd:

1. Kinetický způsob sestrojování tečen a středů křivosti křivek 2. stupně. III. ročník. 1894.
2. Poznámka k sestrojení středu křivosti některých druhů křivek. IV. roč. 1895.
3. Příspěvek k užití kinematiky v geometrii novější a v geometrii deskriptivní. V. roč. 1896.
4. Příspěvek k sestrojení oskulačních hyperboloidů ku plochám zborceným. VI. roč. 1897.
5. O stanovení tečny a oskulační kružnice křivek rovinných, vytvořených dvěma svazky. X. roč. 1901.
6. O stanovení oskulační plochy kulové křivky prostorové. XIV. roč. 1905.
7. Poznámka ke geometrii kinematičké. XIV. roč. 1905.
8. O křivce vytvořené proměnlivým čtyřúhelníkem. XIV. roč. 1905.
9. Příspěvek k sestrojování os plochy druhého stupně. XX. roč. 1911.
10. Doplněk ke článku: Příspěvek k sestrojování os plochy druhého stupně. XXI. roč. 1912.
11. Společně s dr. Fr. Kadeřávkem: Příspěvek k sestrojení společně obalové plochy rozvinutelné dvou obecných ploch druhého stupně. XXI. roč. 1912.
12. Příspěvek k sestrojování soumistných obecně kolineárných soustav rovinných. Pamětní spis k sedmdesátým narozeninám prof. dr. K. Vrby. XXIV. roč. (mimo rozpravy) 1915.
13. Společně s dr. J. Zárkem: Harmonické střední soustavy čtyřbodové. XXV. roč. 1916.
14. Polární vlastnosti jistého systému ploch 2. stupně. XXXIII. roč. 1924.
Pojednání 4., 12. a 14. vyšla též v německém překladu v Bulletin international de l'Académie des sciences de Bohême, pojednání 15. má franc. résumé.

b) Ve Věstníku Král. české Společnosti nauk (třída mat.-přír.):

1. Ein Beitrag zur Translations-Bewegung. Praha 1895.
2. Poznámka ku projektivnímu vytvoření ploch 2. stupně. Praha 1911.

c) V Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky:

1. O stereografickém průmětu ploch 2. stupně vůbec. VII. roč. 1878.
2. Zobecnění stereografického promítání ploch 2. stupně. XIV. roč. 1885.
3. Poznámka k sestrojení křivky kruhové křivosti křivek 2. stupně. XIV. roč. 1885.
4. Poznámka ke konstrukci křivek intenzitních. XV. roč. 1886.
5. Příspěvek k sestrojování křivek intenzitních ploch zborcených. XVIII. roč. 1889.
6. Poznámka k sestrojení průmětu plochy hyperboloidu jednodílného. XXIII. roč. 1894.
7. Příspěvek k sestrojení středu zakřivení trochoid. XXIII. roč. 1894.
8. Kinetický způsob sestrojení středu křivosti oválu Cartesiova. XXIV. roč. 1895.
9. O jistém druhu křivek. XXIV. roč. 1895.
10. O trajektoriích průsečíkových. XXV. roč. 1896. — Tato práce vyšla též samostatně ve zvláštním vydání. Tiskem dr. Ed. Grégra. Praha 1895.
11. Příspěvek k fotogrammetrii. XXV. roč. 1896.
12. Poznámka ku perspektivnímu zobrazování. XXVI. roč. 1897.
13. Příspěvek ke stanovení středů křivosti trajektorií vytvořených při pohybu neproměnného útvaru rovinného v jeho rovině. XXVI. roč. 1897.
14. Fotogrammetrické konstrukce. XXVII. roč. 1898.
15. Příspěvek k fotogrammetrii. XXVII. roč. 1898.
16. Poznámka ku perspektivnímu zobrazování. XXIX. roč. 1900.
17. Příspěvek ke křivkám 2. stupně. XXXIV. roč. 1905.
18. O křivosti křivky odvozené transformací kvadratickou. XXXV. roč. 1906.
19. Konstrukce tečny ke křivce vlastního stínu na plochách rotačních. XXXVI. roč. 1907.
20. Poznámka ku plochám rozvinutelným. XXXVI. roč. 1907.
21. Poznámka ke klinogonálnímu průmětu ploch rotačních. XXXVII. roč. 1908.
22. Příspěvek ku plochám šroubovým. XXXIX. roč. 1910.
23. Prof. dr. techn. Frant. Tilšer. XLIII. roč. 1914.
24. Společně s asistentem J. Zďárkem: Harmonické středy soustavy trojbodové. XLV. roč. 1916.
25. Společně s asistentem J. Zďárkem: Doplněk ke článku »Harmonické středy soustavy trojbodové.« XLVI. roč. 1917.
26. Oskulační hyperbolický paraboloid dle vrcholové přímky Frézierova cylindroidu. XLII. roč. (v Šebotkově sborníku). 1923.
27. Společně s prof. M. Mikanem: Poznámka ke konstrukci kuželoseček z prvků dílem imaginárných. LIV. roč. 1925.

d) V rozpravách II. a) třídy vídeňské akademie věd:

Ein Beitrag zur Schattenlehre. (2) řada, 2. díl. 1885.

e) V Grunert-Hoppe: »Archiv für Mathematik und Physik«:

Ein Beitrag zur Schattenlehre. (2) řada, 2. díl. 1885.

f) V jubilejním vědeckém sborníku 1899—1924 české vysoké školy technické v Brně:

O zvláštním svazku kuželoseček, Brno 1924.

g) Ve výročních zprávách středních škol:

1. O ploše určené souhrnem tečných přímk, sestroyených v bodech libovolné povrchové přímky zborcené plochy (plochy mimosměrek) k jejím křivkám intenzitním. Zpráva prvního českého reál. a vyš. gymnasia v Praze, 1883.
2. O vztazích mezi elektřinou a světlem. Zpráva reál. a vyš. gymnasia v Chrudimí, 1891.
3. Příspěvek ke křivosti ploch translačních. Zpráva reálky v Náchodě, 1898.
4. Příspěvek ku plochám rozvinutelným. Zpráva reálky v Náchodě, 1899.

Mimo to jako spolupracovník Ottova Naučného slovníku zpracoval do něho některá hesla z deskriptivní geometrie. Dále napsal některé recenze do »Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky«, do »České vědy« a do »Zeitschrift für das Realschulwesen.« V 5. výroční zprávě náhodské reálky otiskl článek: Nová budova obecní školy reálné v Náchodě.

První a druhý svazek »Vybraných staří z deskriptivní geometrie« obsahují při omezeném knižním rozsahu značnou látku. Promítání axonometrické jest tu zpracováno velmi podrobně na vědeckém podkladě Pelzem vybudovaném, Sobotkou obšírně rozvedeném a oběma vědci v přednáškách na vysokých školách technických hojně zdůrazňovaném. Geometrálné osvětlení, zpracované důkladně v »Deskriptivní geometrii« Jarolímk-Procházkově, jest tu rozšířeno a doplněno osvětlením centrálním, jež převzal Procházka z původního Jarolímkova pojednání o tomto tematě. Zvláštní pak pozornost jest věnována konstruktivní teorii ploch druhého stupně; v té užívá Procházka hojnou měrou spojení geometrie deskriptivní s geometrií projektivní, jak ustálil se zvyk na středoevropských technikách v posledním třicetiletí. Originelní jest na př. Procházka konstrukce os plochy druhého stupně.

Tato Procházka publikace došla i významného veřejného uznání, byvši počtēna v roce 1913 první cenou Svatoboru ze základu děkana Čermáka Tichoměřického za nejlepší díla z oboru matematicko-přirodovědeckého vydaná v třiletí 1910—12.

Další svazky »Vybraných staří« jsou věnovány zamilovanému předmětu vědeckého studia Procházka, geometrii kinematické, kterou již prof. Tišer zavedl do svých přednášek na české technice, sleduje směr výborného znalce tohoto geometrického oboru, profesora pařížské polytechniky A. Mannheim, který převzal a zpracoval počátky geometrie pohybu podané slavným Chaslesem a vybudoval celou nauku, rozšířiv její poznatky jmenovitě v oboru pohybu útvarů proměnných. Podrobně podává Procházka pro praktiky cenou teorií ozubených kol ve svazku třetím a aplikace geo-

metrie kinematické v geometrii deskriptivní ve svazku čtvrtém a šestém. Aby usnadnil porozumění odvozených konstrukcí, zavádí zde prof. Procházka pojmy rychlosti a zrychlení, přecházejí tak zavedením pojmu doby z kinematické geometrie ke kinematice vlastní. V V. svazku statí pojednáno velmi obšírně o plochách translacních; jest věnován v uznání záslužné práce prof. Fr. Tilšrovi, jenž se těmito plochami i ve svých výkladech na technice rád a důkladně obíral a má zásluhu o zdokonalení jejich teorie. Souhrnem tvoří tyto čtyři svazky statí spolu s úvodem do kinematické geometrie obsaženém v »Geometrii deskriptivní«, jenž jest věnován čisté geometrii pohybu neproměnného rovinného útvaru a s oddílem 10. »Vybraných statí«, jenž pojednává o křivkách prostoro-rovinné, pozoruhodný celkový spis o geometrii kinematické, hlavně rovinné, třebaže není tu přesně logického uspořádání, které by vyžadovalo jednotného pojetí celé látky v jednu knihu. Při tom sluší zmíniti se, že se prof. Procházka snaží uvésti kinematickou geometrii v organickou jednotu s geometrií projektivní a deskriptivní, jak učinil již Mannheim; svědčí o tom na př. jeho úvahy o křivosti křivek a o sestrojování oskulačních hyperboloidů ploch zborcených. Obrátíme-li ještě pozornost k četným samostatným pracím Procházkovým v oboru geometrie kinematické, z nichž mnohé jsou obšírnými rozpravami, zvláště k těm, jež jsou uveřejněny v publikacích České Akademie, můžeme oceniti nepopíratelnou zásluhu našeho jubilanta o tuto významnou větev geometrické vědy vůbec a pozitivní jeho zásluhu o vědu českou zvláště; obohatil českou vědeckou literaturu o mnohé výsledky svého samostatného badání.

Působení na školách středních za poměrů tehdy značně nepříznivých vzdalovalo pochopitelně prof. Procházku vědecké činnosti, nicméně vykazuje i v tomto dvacetiletém období četné odborné práce. Do té doby spadá také rozsáhlý tříarchový programový článek »O vztazích mezi elektřinou a světlem«, který ukazuje, jak hluboký zájem měl prof. Procházka i o teoretickou fyziku.

Pilnost a výsledky práce prof. Procházky byly veřejně i úředně uznány. Vědecká jeho činnost oceněna byla tím, že byl zvolen v roce 1910 mimořádným členem Král. české Společnosti nauk, v roce 1911 pak dopisujícím a v roce 1924 mimořádným členem České Akademie věd. V době předválečné byl jmenován dvorním radou. Jednota českých matematiků a fysiků jmenovala prof. Procházku při svých jubilejních slavnostech v roce 1912 jednomyslným usnesením valné hromady svým čestným členem vedle několika jiných svých záslužných příslušníků; navrhovatel prof. dr. Sobotka zařadil tehdy prof. Procházku mezi muže, jež Inouce vždy vřelým přátelstvím k Jednotě, vynikli význačným způsobem na poli vědeckém. Jednotou obdělávaném, a tím také přispěli k zvýšení lesku jména Jednoty; tak dostalo se spravedlivého ocenění práci jubilantově od předního našeho matematika velkého jména. Jak jsem

již uvedl, jest Procházka již celou řadu let členem vědecké zkušební komise pro české střední školy; také jest členem a od r. 1923 předsedou zkušební komise pro kandidáty kreslení na středních školách.

Jako vynikající středoškolský pracovník byl Procházka vyznamenán tím, že ještě jako vysokoškolský profesor povolán byl několikrát za předsedu maturitních komisí na pražských reálkách; vedl jsem sám na reálce v Ječné ulici jednu septimu k jeho předsednickému stolu a pamatuji se, že i mým abiturientům se zamlouval svou klidností, mírností a spravedlností.

A ponechávám-li ke konci zmínku o Procházkově činnosti akademické, nepokládám ji nikterak za méně důležitou. Klid, hlavně ráz Procházkovy povahy, jevil se jmenovitě také při jeho přednáškách, které pro svou jasnost se těšily oblibě posluchačů, i ve styku s akademickou mládeží, ve kterém se vždy odrážel vrozený takt páne profesorův. V záležitostech úředních dovedl zachovati rovnováhu, i když zastával názor docela opačný názoru těch, s nimiž mu bylo jednati. Čestné členství spolku posluchačů strojního a elektrotechnického inženýrství ukazuje, že prof. Procházka se těšil i u studující mládeže všestranné oblibě.

Že i ve styku soukromém jest profesor Procházka milým společníkem, netřeba zvláště zdůrazňovati.

Krátce vyjádřeno, jsou vážná, klidná povaha a vytrvalá, houževnatá píle základními rysy Procházkovy charakteru. Krásným jeho znakem a božím darem jest svěžest, se kterou pracuje bez přestání i v pokročilém svém věku s velikou láskou k problémům konstruktivní vědy.

Po záslužné učitelské činnosti, ve které znal jen povinnost svého povolání, odchází prof. Procházka na odpočinek. Vysokému učení technickému zůstává zachován jako honorární profesor vybraných stálých deskriptivní geometrie, což jest novým a jistě ne posledním uznáním jeho zásluh. Přejeme panu profesorovi hojného zdraví, aby se mohl plně věnovati dokončení svých plánů publikačních jako oddaný vědecký pracovník a aby v nerušeném klidu se dočkal dostavění a vybudování vysokého učení technického, k němuž právě byl položen základní kámen a jež bylo také jednou z nejvážnějších jeho úředních starostí. V galerii mužů zasloužilých o naše vysoké učení technické má profesor Bedřich Procházka vykázáno vždy čestné místo.

V Chrástanech u Rakovníka v červenci 1925.